

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

FEATURES OF THE PROFESSIONAL COMMUNICATION OF SPECIALISTS IN AGRICULTURE

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх фахівців сільського господарства до професійного спілкування. Визначено сутність та структуру професійного спілкування майбутніх фахівців сфери сільського господарства, охарактеризовано особливості підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування. З'ясовано, що науковці досліджували питання формування підготовки до спілкування у професійній діяльності фахівців різних галузей – майбутніх юристів, перекладачів, державних службовців, економістів, журналістів, працівників освіти, соціальних педагогів, фахівців із соціальної роботи.

Встановлено, що наукові основи системи навчання професійному спілкуванню майбутніх фахівців за окремими галузями розроблені недостатньо. З'ясовано, що досі не розроблено обґрунтованої системи навчання професійному спілкуванню майбутніх фахівців аграрної галузі, хоча цей вид професійної діяльності має свої правила та особливості. У дослідженні розглянуто сутність професійного спілкування, його роль у формуванні професійної та загальної культури майбутніх фахівців, вплив професійного спілкування на студентську аудиторію під час навчального процесу. Дослідженнями встановлено, що професійне спілкування майбутніх спеціалістів полягає у формуванні професійних комунікативних умінь та навичок, письмової мовної грамотності, що є достатньо важливою в діловому листуванні, в обміні інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі, у змісті самої інформації, що є основним фактором отримання та формування знань та навичок студентів.

В ході дослідження було встановлено, що процес професійного спілкування майбутніх спеціалістів-аграріїв полягає у формуванні професійних комунікативних умінь та навичок, письмової мовної грамотності, в обміні інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі, у змісті самої інформації, що є основним фактором отримання та формування знань та навичок студентів. Професійне спілкування має включати певний обсяг відповідної інформації, яка є корисною, достовірною, повною, своєчасною та зрозумілою.

Ключові слова: професійне спілкування, ділове спілкування, майбутній спеціаліст галузі сільського господарства, профе-

сійна термінологія, культура мовлення, взаємодія.

The article considers the problem of training future agricultural specialists for professional communication. The essence and structure of professional communication of future agricultural specialists are determined; the features of training future specialists for professional communication are characterized. It is found that scientists have studied the issue of forming preparation for communication in the professional activity of specialists in various fields – future lawyers, translators, civil servants, economists, journalists, educators, social workers, social work specialists.

It is established that the scientific foundations of the system of training future specialists in professional communication in individual fields are not sufficiently developed. It is found that a substantiated system of training future specialists in professional communication in the agricultural sector has not yet been developed, although this type of professional activity has its own rules and features.

The study considers the essence of professional communication, its role in the formation of the professional and general culture of future specialists, the impact of professional communication on the student audience during the educational process. Research has established that the professional communication of future specialists consists in the formation of professional communicative skills and abilities, written language literacy, which is quite important in business correspondence, in the exchange of information between the teacher and the student in the educational process, in the content of the information itself, which is the main factor in obtaining and forming students' knowledge and skills.

During the study, it was established that the process of professional communication of future agricultural specialists consists in the formation of professional communicative skills and abilities, written language literacy, in the exchange of information between the teacher and the student in the educational process, in the content of the information itself, which is the main factor in obtaining and forming students' knowledge and skills. Professional communication should include a certain amount of relevant information that is useful, reliable, complete, timely and understandable.

Key words: professional communication, business communication, future specialist in agriculture, professional terminology, speech culture, interaction.

УДК 378.14:619–05(430)
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/89.46>
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

Стукало О.А.,
orcid.org/0000-0003-2432-8468
докт. філос., доцент,
доцент кафедри філології
Дніпровського державного аграрно-
економічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Роль економіки України постійно зростає у забезпеченні продовольчої безпеки країни та подоланні економічної кризи. Ситуація погіршилася у зв'язку з війною проти України, що додатково призвело до виникнення низки проблем. Деякі з них пов'язані з кадровим забезпеченням галузі, як в умовах сучасного стану, так і з перспективою повоєнної відбудови країни.

Тому вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти зростають, оскільки їм доводиться адаптуватися до нових реалій та умов професійної діяльності. З огляду на курс України на інтеграцію в європейську політичну, економічну, освітню, наукову, правову та культурну спільноту, постає питання підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів різних профілів. Одним із головних завдань є формування належного рівня професійної комунікації майбутніх фахівців.

Це не лише філологічна та методична, а й соціальна проблема: вона так чи інакше пов'язана з різними видами комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема навчання комунікації привернула увагу вчених ще в 70-х роках 20 століття. Витоки її досліджень зазвичай пов'язують з роботами А. Саймона, Е. Стоунза, Н. Фландерса та інших. Наукові проблеми професійної комунікації висвітлені в працях Н. Бабич, Н. Бутенко, Л. Барановської, Л. Паламар, Н. Тоцької та інших. Однак, робіт, що висвітлюють професійну комунікацію з точки зору специфіки майбутньої професії, досі мало.

Різні аспекти процесу комунікації стали предметом подальших досліджень. Зокрема, В. Бабенко, М. Васильєва, Н. Волкова, Ю. Вторнікова, К. Касярум, Л. Савенкова, О. Семенов, Л. Сергієнко, С. Сковрцова (майбутні спеціалісти в галузі освіти), Н. Кондратенко (майбутні журналісти), Н. Костриця, С. Хоцкін (майбутні економісти), Т. Бутенко (майбутні інженери), В. Баранюк, О. Канюк (майбутні спеціалісти із соціальної роботи), І. Ратомський (майбутні юристи), О. Павленко (майбутні спеціалісти митної служби), З. Підручна (майбутні перекладачі), Т. Спіріна (майбутні соціальні педагоги), О. Підлубна (майбутні пілоти), Г. Улунова (майбутні державні службовці), Т. Єщенко (майбутні спеціалісти технічних спеціальностей), Т. Лаврухіна (майбутні авіаційні диспетчери), О. Гриджук (майбутні спеціалісти лісотехнічних спеціальностей) досліджували питання підготовки до комунікації у професійній діяльності спеціалістів різних галузей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Комплексне вирішення проблеми мовної та інформаційної підготовки майбутніх спеціалістів в аграрних університетах лише набирає обертів. Незважаючи на актуальність порушеного питання про формування у студентів професійно зумовленого мовлення, воно досі недостатньо вивчене та висвітлене. Аналіз стану досліджень щодо особливостей професійного спілкування показав, що певна наукова база вже сформована, а коло ідей, положень та підходів до навчання професійному спілкуванню сформульовано. Водночас наукові основи системи навчання професійному спілкуванню майбутніх спеціалістів у певних галузях недостатньо розроблені. Зокрема, ще не розроблена обґрунтована система навчання професійному спілкуванню майбутніх фахівців сфери сільського господарства, хоча цей вид професійної діяльності має свої правила та особливості.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей підготовки майбутніх спеціалістів галузі сільського господарства до професійного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вища школа сьогодні – це освітня вершина для майбутніх спеціалістів, науковий фундамент для них, інтелектуальне та культурне середовище для

зростання національної інтелігенції. Науково-технічний прогрес, перебудова соціальної, економічної та політичної системи в країні вимагають від студента, майбутнього спеціаліста в певній сфері сільського господарства, не лише знання своєї спеціальності, а й високого рівня володіння професійною мовою.

Під час обміну інформацією відбувається безпосередній обмін думками, поглядами та ідеями, виникають різні форми взаємовідносин, симпатії, антипатії, які формують стосунки між людьми. Отже, слово є робочим інструментом спеціаліста, мовлення – складовою його професійної майстерності. Ефективність, результативність роботи майбутнього спеціаліста залежить від правильності, точності, доступності висловлювань. На думку дослідників, мовна підготовка здобувачів вищої освіти часто не відповідає вимогам сьогодення. Особливі труднощі студенти відчують у монологах – безсистемність, непослідовність, відсутність орієнтації на адресата. Без аргументації висловлених думок текст втрачає зв'язність, знижуючи свої комунікативні властивості [1].

Отже, у сфері вищої освіти актуальною стала проблема впровадження нових напрямків, змісту, методів та форм навчання, що допоможуть студентам зануритися у професійну діяльність. Саме тому на сучасному етапі реформування всіх підрозділів чільне місце займають процеси підвищення інтенсивності та ролі інтеграції як бачення досліджуваних явищ, суб'єктів в організації процесу навчання, без яких неможливо виховувати та навчати студентів усіх спеціальностей як досвідчених фахівців.

За допомогою професійного спілкування спеціаліст набуває життєвого та професійного досвіду, прагне опанувати майстерність, і тому професійне спілкування допомагає вдосконалювати спеціальність, підвищувати свій професійний рівень, покращує процес взаєморозуміння колег, сприяє творчому вирішенню виробничих, кадрових та інших проблем. Професійне спілкування – це, по-перше, знання власне мови професійного спілкування, тобто формування мовної компетенції; по-друге, вміння використовувати ці знання на практиці, доцільно поєднувати вербальні та невербальні засоби спілкування відповідно до ситуації, мети, а саме, формування комунікативних навичок [7, с. 56]. Володіти мовою професії – означає дотримуватися граматичних, лексичних, стилістичних норм культури професійного спілкування, ділового етикету тощо. Це означає розвиток таких умінь та навичок спілкування, щоб чітко спілкуватися зі співрозмовником.

На думку М. Васильєвої, «спілкування під час виконання професійних функцій представниками певних професійних груп набуває особливого значення, що підвищує вимоги до тих суб'єктів, які використовують його як основний засіб професійної

діяльності. Особливістю професій, що належать до типу «людина-людина», є постійне спілкування між фахівцями та іншими суб'єктами їхньої професійної діяльності. Це призводить до пошуку шляхів забезпечення ефективності професійної діяльності через підвищення здатності її фахівців ефективно використовувати комунікативну функцію» [2, с. 133]. Дослідниця виділяє аспекти комунікації: аксіологічний, який базується на загальнолюдських цінностях; моральний, оскільки комунікація здійснюється у сфері моральних відносин та взаєморозуміння; нормативний, який проявляється в орієнтації на норми суспільства (від використання знакових систем – мови, жестів, міміки до морально-політичних форм взаємовідносин); інформативний, який базується на змісті соціально значущої інформації, що сприяє взаєморозумінню та взаємодії людей у процесі комунікації; історичний, оскільки форми та методи комунікації формалізувалися в процесі історичного розвитку суспільства та людини [2, с. 135].

Автор виділяє компоненти комунікативної компетентності, а саме: «здатність контролювати та керувати процесом спілкування (сила волі, спостережливість, гнучкість); здатність розуміти та передбачати реакцію співрозмовника (перцептивні навички); іміджеві здібності (здатність презентувати себе у спілкуванні, створювати позитивне враження, виступати в ролі авторитету); здатність професійно використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування; здатність самовдосконалюватися у професійному та педагогічному спілкуванні» [2, с. 136].

Існує багато визначень комунікації. Більшість науковців схилиються до думки, що комунікація – це вид діяльності, який пов'язаний з багатограним процесом встановлення та розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певні тактики та стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння суб'єктами один одного [9, с. 86].

У структурі комунікації виділяють комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони. Комунікативна сторона – це обмін інформацією між людьми, інтерактивна сторона – взаємодія людей у процесі діяльності та перцептивна сторона – це сприйняття та пізнання людини людиною, встановлення взаєморозуміння.

За спрямованістю комунікації вона поділяється на побутову, ділову, професійну, політичну, інформаційну та комунікативну. Сьогодні немає чіткого визначення поняття професійної комунікації. Як зазначалося вище, більшість дослідників проблеми підготовки майбутніх спеціалістів до професійної комунікації розглядали її вид як педагогічну комунікацію. Ми погоджуємося з тезою, що саме педагогічна та професійна комунікація має найбільший вплив на студента. Це відбувається, коли викладач встановлює контакт зі студентом і сприяє не лише засвоєнню ним професійних

знань, а й формуванню навичок та умінь спілкування. Досвідчені викладачі налаштовують студентів на рівень професійної та мовленнєвої культури, яким вони самі володіють. Викладач, який викладає професійні дисципліни вузької спеціалізації, має особливий вплив на підготовку претендентів на професійну комунікацію, оскільки під час їх навчання доводиться вивчати велику кількість слів, що належать до професійної лексики.

Л. Вікторова розглядає професійну комунікацію як «цілісну освіту, компонентами якої є знання норм літературної мови, професійної термінології, вміння розуміти усні та письмові тексти, вміння створювати власні висловлювання професійного характеру» [3, с. 65].

І. Радомський вважає професійне спілкування видом ділового спілкування, яке здійснюється в умовах конкретної професійної діяльності та враховує її специфічні особливості. На його думку, будь-яка професія вимагає спеціальних знань, умінь, навичок, тому «окрім загальних закономірностей, необхідно враховувати специфічні закономірності ділового спілкування, що застосовуються до певної професії. Таким чином, можна визначити професійне спілкування як процес встановлення та підтримки прямого або опосередкованого тими чи іншими засобами контакту, зумовленого професійно значущими цілями, що передбачають відповідальність за їх реалізацію» [6, с. 137].

Спираючись на праці своїх попередників, дослідник виділив характерні риси ділового спілкування, які також можна розглядати з точки зору професійного спілкування:

- предметом ділового спілкування є спільна справа та ставлення до неї учасників;
- потреба в діловому спілкуванні визначається виробничою потребою вирішення проблем та ведення переговорів;
- мотивами ділового спілкування є інтереси справи;
- мовні дії регулюються встановленими правилами поведінки та мають формально-рольовий, а не особистісний характер;
- метою ділового спілкування є вирішення професійних та соціальних завдань [6, с. 137].

Досліджуючи професійне спілкування працівників правоохоронних органів, Л. Дунець та А. Павліченко визначають його як вид спеціально організованої взаємодії між людьми (керівниками та підлеглими; працівниками з рівними посадами; працівниками та громадянами; працівниками та правопорушниками), змістом якої є знання, обмін інформацією та вплив учасників комунікативного процесу один на одного з метою вирішення завдань правоохоронних органів. Дослідники уточнили структуру професійного спілкування співробітників правоохоронних органів, виділивши чотири основні етапи:

1) психологічне «зчитування» характеристик поведінки, зовнішності, використання доступної інформації про конкретну особу та складання первинного психологічного портрета взаємодіючої особи;

2) пошук психологічних передумов ефективності спілкування та створення сприятливих умов для міжособистісного контакту;

3) взаємодія та вплив у процесі професійного спілкування на інших осіб співробітником правоохоронних органів з метою вирішення професійних завдань;

4) оцінка результатів конкретного акту спілкування, планування змісту та процесу подальших контактів з певними особами [4, с. 5].

З метою вдосконалення професійно-психологічної підготовки автори пропонують впровадити в освітній процес сучасні навчальні технології та різні види освітньої діяльності, засновані на всебічному розвитку індивідуально-психологічних особливостей, знань та навичок працівника, психологічній діагностиці та прогнозуванні його поведінки, розвитку мотивації до професійної діяльності [4, с. 5].

Г. Улунова розглядає поняття «професійне спілкування» вужче, ніж поняття «ділове спілкування» [8, с. 58]. Дослідниця розглядає професійне спілкування як вид ділового спілкування, спрямований на «досягнення цілей професійної діяльності спеціаліста шляхом реалізації комплексу відповідних комунікативних функцій для знайомства з іншими суб'єктами спілкування, обміну з ними інформацією, організації офіційно регламентованої взаємодії в умовах чітких динамічних характеристик початку, розвитку та завершення процесу» [8, с. 428].

Слід зазначити, що в деяких випадках поняття «професійне спілкування» та «ділове спілкування» можна практично ототожнювати. Ми вважаємо такий підхід виправданим у випадку, коли характеристики цих видів спілкування у професійній діяльності збігаються. Це може бути припущенням фахівцям певних професій, що зумовлено специфікою їхніх професійних завдань. Наприклад, М. Дяченко наголошує, що професійне спілкування – це не лише «вільне володіння термінами професійної мови, а й знання етичних принципів та психологічних основ ділового спілкування (як загальної основи формування духовних якостей майбутніх спеціалістів) та оволодіння мовою окремої галузі (як необхідний аспект навчання) [5, с. 3]. Розглянувши погляди науковців на роль комунікативної культури у професійній діяльності в усіх галузях, а особливо в тих, представники яких є носіями професій «людина-людина», дослідник доходить висновку, що професійне мовлення – це цілісне утворення.

Виходячи з вищезазначеного, дослідник вважає культуру професійного мовлення невід'ємним компонентом готовності майбутнього спеціаліста до професійної діяльності, від рівня сформованості якої значною мірою залежить ефективність, результативність, успішність його роботи та професійна самореалізація.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Взаємодія тих, хто спілкується, відіграє важливу роль у встановленні комунікації, зокрема професійної. Комунікація значно покращується, якщо співрозмовники сприймають один одного, що можна спостерігати на прикладах професійно-педагогічної комунікації. Підготовка майбутніх спеціалістів для сільського господарства у вищому навчальному закладі передбачає таку організацію їхньої пізнавальної діяльності, яка координує загальнонаукову та професійну сферу через спеціалізовану комунікацію. Тому важливою складовою освітнього процесу є комунікація, оскільки вона забезпечує реалізацію функцій навчання, виховання та розвитку особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутенко Н.Ю., Приходько В.М., Федоренко Н.І. Комунікативні процеси у навчанні : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2004. 334 с.
2. Васильєва М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56-57. С. 132–137. DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.28>
3. Вікторова Л.В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих навчальних закладів у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2009. 19 с.
4. Дунець Л. М., Павліченко А. П. Особливості професійного спілкування майбутніх працівників поліції. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології імені ГС Костюка НАПН України. 2019. Том 1. *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 54. С. 3–8.
5. Дяченко М.Д. Наукові підходи до розуміння сутності культури професійного спілкування майбутніх фахівців. *Науковий огляд*. 2016. № 6 (27). С. 1–9.
6. Радомський І.П. Професійне спілкування в юридичній діяльності. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. Київ : ІВЦ – Політехніка, 2006. № 2 (17). С. 136–139.
7. Тищенко О. Модель курсу «Мова професійного спілкування» (Психолінгвістичний аспект). *Дивослово*. 2003. № 9. С. 56–59.
8. Улунова Г. Є. Психологія розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти : дис. ... д. психол. н. : 19.00.07. Київ, 2020. 561 с.
9. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Видавничий дім «Слово», 2005. 216 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025